

Europejska Sieć Natura 2000

Europejska Sieć Natura 2000 jest systemem ochrony zagrożonych składników różnorodności biologicznej kontynentu europejskiego, który w Unii Europejskiej jest wdrażany od 1992 r. Wszystkie kraje stosują te same zasady merytoryczne i tę samą metodologię. Podstawowymi normami prawnymi dotyczącymi Sieci Natura 2000 są dwie dyrektywy:

- Dyrektywa Ptasia (Dyrektywa nr 79/409/EEC) w sprawie ochrony dzikich ptaków;
- Dyrektywa Siedliskowa (Dyrektywa nr 92/43/EEC) w sprawie ochrony siedlisk przyrodniczych oraz dzikiej fauny i flory.

W obecnym kształcie w Unii Europejskiej obszary specjalnej ochrony ptaków (OSO) obejmują 9% powierzchni, a specjalne obszary ochrony siedlisk (SOO) – 15%. Pod względem procentowego udziału powierzchni SOO na pierwszym miejscu znajdują się takie kraje, jak: Słowenia (ok. 31%), Estonia (ok. 23%), Portugalia (ok. 17,4%), Grecja (ok. 16%).

Kraj	Procentowy udział powierzchni SOO (specjalne obszary ochrony siedlisk)
Słowenia	ok. 31%
Estonia	ok. 23%
Portugalia	ok. 17,4%
Grecja	ok. 16%
Hiszpania	ok. 15,9%
Węgry	ok. 14%
Litwa	ok. 2,1%
Polska	ok. 3,7%

Zgodnie z opinią Komisji Europejskiej wiele innych cennych przyrodniczo obszarów, jakie znajdują się na terenie naszego kraju powinno być dołączone do sieci Natura 2000. Organizacje ekologiczne sporządziły tzw. „shadow list” – listę takich cennych obszarów i wniosły o objęcie ich tą formą ochrony. Do chwili obecnej Rząd Polski ustanowił w drodze rozporządzenia 124 obszary specjalnej ochrony ptaków oraz wysłał do Komisji Europejskiej, celem akceptacji, 364 propozycje specjalnych obszarów ochrony siedlisk. Dnia 13 listopada 2007 r. Komisja Europejska wydała decyzję zatwierdzającą listę 172 obszarów Natura 2000 regionu kontynentalnego. Dla 17 obszarów Natura 2000 regionu alpejskiego, podobna decyzja została wydana dnia 25 stycznia 2008 r.

Ostateczny kształt sieci i lista obszarów jest aktualnie przedmiotem uzgadniania z Komisją Europejską.

Wprowadzenie tej formy ochrony (Sieć Obszarów Natura 2000) stało się niezbędne, ponieważ szeroko zakrojone inwestycje i rolnicze zagospodarowanie terenu, a także osadnictwo i rozwój miast powodują zmiany, które zagrażają przetrwaniu nawet pospolitych dotąd gatunków roślin i zwierząt.

Dyrektywy unijne wprowadzające Ekologiczną Sieć Obszarów Natura 2000 chronią je przed nieprzemysłanymi decyzjami inwestycyjnymi. Człowiek ma wystarczająco dużo miejsca do prowadzenia swojej działalności gospodarczej poza terenami chronionymi.

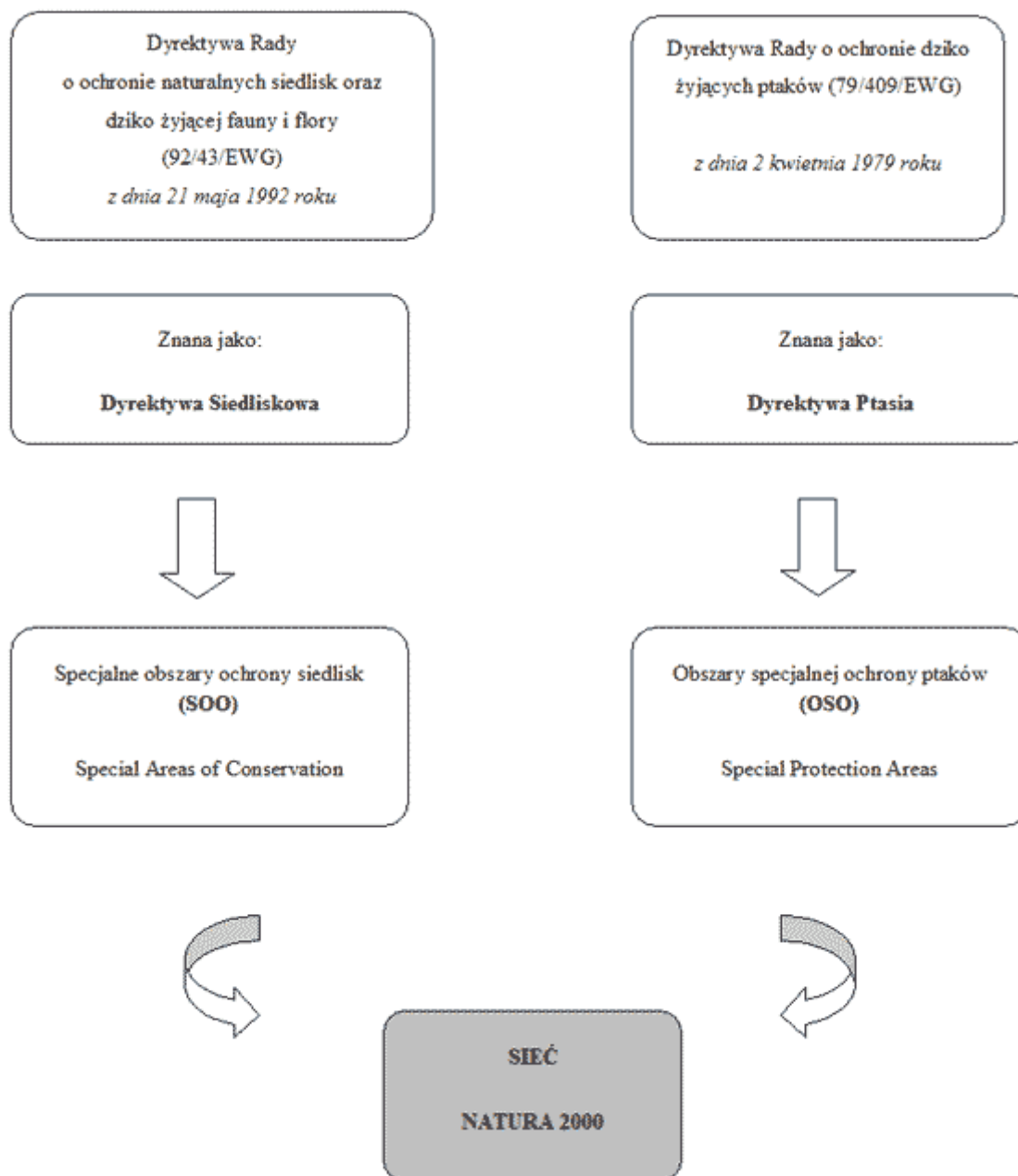
Ochrona obszaru w ramach sieci NATURA 2000 nie wyklucza jego gospodarczego wykorzystania. Zgodnie z przepisami dla obszarów Natura 2000 nie ustanawia się zakazów, tak jak dla innych form ochrony przyrody, np. parków narodowych. Ochrona na obszarach Natura 2000 opiera się przede wszystkim na ograniczaniu podejmowania działań mogących w znaczący sposób pogorszyć stan siedlisk przyrodniczych oraz siedlisk gatunków roślin i zwierząt, a także w znaczący sposób wpłynąć negatywnie na gatunki, dla których ochrony został wyznaczony obszar Natura 2000. Każdy plan lub przedsięwzięcie, które może w istotny sposób oddziaływać na cenne przyrodniczo obszary wchodzące w skład sieci, musi podlegać ocenie oddziaływania jego skutków na ochronę tych obszarów. Zgoda na działania mogące niekorzystnie oddziaływać na te obszary może być wyrażona wyłącznie w ściśle określonych przypadkach i pod warunkiem zrekompensowania szkód w innym miejscu w taki sposób, by spójność sieci została zachowana.

Warto wiedzieć:

Wydatki związane z ochroną środowiska w ramach projektów infrastrukturalnych finansowanych ze środków Unii Europejskiej podlegają refundacji, natomiast zrealizowanie inwestycji

z naruszeniem wymogów prawa wspólnotowego może spowodować, że projekt nie otrzyma dofinansowania, a jeżeli już otrzymał – dotacja będzie musiała zostać zwrócona.

1.1 Identyfikacja sieci Natura 2000

1.2 Sieć Natura 2000 w Polsce

Polska – w ramach integracji – została zobligowana do wyznaczenia na swoim terytorium obszarów Sieci Natura 2000 na podstawie tych samych kryteriów, jakie obowiązują w innych krajach członkowskich. Wytypowano obszary potencjalnie spełniające wymagania i na tej podstawie stworzono krajową listę Obszarów – Sieci Natura 2000. Lista ta została zgłoszona do komisji Europejskiej w maju 2004 r. Obecnie trwają prace nad listą uzupełniającą.

Prawodawstwo krajowe dla Sieci Natura 2000:

- Ustawa z dnia 16.04.2004 o ochronie przyrody;
- Ustawa z dnia 27.04.2001 Prawo ochrony środowiska;
- Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 21.07.2004 w sprawie obszarów specjalnej ochrony ptaków Natura 2000.

Warto wiedzieć:

Zgodnie z orzeczeniem Europejskiego Trybunału Sprawiedliwości obszary spełniające naukowe kryterium jako obszary Natura 2000 powinny być objęte ochroną do czasu ostatecznego zatwierdzenia listy krajowej – zgodnie z zasadą przezorności. W związku z tym należy w stosunku do nich stosować taką samą procedurę ocen oddziaływania na środowisko jak dla obszarów należących oficjalnie do Sieci Natura 2000 (ale tylko w zakresie przeprowadzania oceny zgodnie z art. 6 ust. 3 Dyrektywy Siedliskowej - nie należy stosować tego wyjątku w stosunku do art. 6 ust. 4). Dodatkowe listy potencjalnych obszarów Natura 2000 zamieszczone będą na stronie internetowej Ministerstwa Środowiska.

1.3 Inwestycje na obszarach Sieci Natura 2000

Jednym z najważniejszych początkowych działań przy planowaniu inwestycji jest zbadanie, czy proponowane przedsięwzięcie nie będzie oddziaływało znacząco na obszar Natura 2000. Ważna jest analiza prawdopodobnych oddziaływań na gatunki i siedliska, które zdecydowały o utworzeniu danego obszaru, w tym na siedliska i gatunki o znaczeniu priorytetowym.

W każdym przypadku inwestycja na terenie Natura 2000 oraz każda inwestycja przeprowadzana poza obszarem Natura 2000, ale znacząca oddziałująca na ten obszar, podlegają procedurze ocen oddziaływania na środowisko. Inwestycja na obszarze Natura 2000 jest możliwa pomimo negatywnego oddziaływania na środowisko, ale tylko wtedy, gdy spełnia warunki:

- brak jest racjonalnej alternatywy dla wybranego wariantu inwestycji,
- występuje nadrzędny interes publiczny dla planowanej inwestycji,
- inwestor zapewni kompensację przyrodniczą.

O przedsięwziętych działaniach kompensacyjnych należy poinformować Komisję Europejską - obowiązek ten spoczywa na Ministerstwie Środowiska.

Warto wiedzieć:

Komisja Europejska publikuje ścisłą interpretację prawną i merytoryczną poszczególnych artykułów obu dyrektyw. Planując inwestycję, która ingeruje w sposób znaczący w obszar sieci Natura 2000 należy znać te interpretacje (warto ich szukać na stronie Komisji Europejskiej <http://ec.europa.eu/environment/law>). Szczególne znaczenie ma tu art. 6 dyrektywy siedliskowej, który jest odzwierciedlony w art. 33-36 ustawy o ochronie przyrody.

1.3.1 Analiza rozwiązań alternatywnych

Zbadanie rozwiązań alternatywnych, które nie będą negatywnie oddziaływać na obszar Natura 2000 lub zapewnią niewielkie oddziaływanie, które nie naruszy spójności obszaru należy do inwestora i powinno być wykonane np. w formie studium wykonalności lub w innym studium o charakterze strategicznym. Na rozwiązania takie mogą się składać: alternatywna lokalizacja (np. szlaku komunikacyjnego lub linii energetycznej), alternatywne rozwiązania technologiczne lub konstrukcyjne, a nawet zaniechanie realizacji przedsięwzięcia. To z takiego studium powinien wynikać wariant wybrany przez inwestora i uzasadnienie tego wyboru. Waga tego dokumentu jest duża, bowiem na kolejnych etapach

przygotowania inwestycji, a zwłaszcza przy ubieganiu się o decyzję środowiskową inwestor będzie wielokrotnie pytany o uzasadnienie wyboru wariantu. Dokonanie przytoczonych tu analiz pozwoli inwestorowi wnikliwie uzasadnić w raporcie OOS:

- wybór analizowanych wariantów przedsięwzięcia, w tym wariantu polegającego na rezygnacji z jego realizacji (art. 52.1.3 POŚ);
- wybór wariantu, dla którego inwestor ubiega się o decyzję środowiskową (art. 52.1.5 POŚ).

Brak dostatecznego uzasadnienia jest najczęstszą przyczyną opóźnień bądź nawet braku zgody na realizację przedsięwzięcia w kształcie przewidzianym przez inwestora.

Warto wiedzieć:

Stwierdzenie, że przeprowadzenie inwestycji liniowej przez tereny rolnicze lub w pobliżu osiedli grozi protestem, a więc nie stanowi alternatywy zwykle nie jest uznawane za dostateczne uzasadnienie lokalizacji inwestycji na obszarze wchodzącym w skład sieci Natura 2000, zwłaszcza jeżeli narusza spójność tego obszaru lub oddziałuje negatywnie na cenne zasoby przyrody znajdujące się na tym obszarze. Trudno również będzie uzasadnić konieczność lokalizacji na obszarze naturowym instalacji zagospodarowania odpadów.

1.3.2 Nadrzędny interes publiczny

Jeśli inwestycja znacząco i negatywnie wpłynie na obszar Natura 2000 i nie istnieją rozwiązania alternatywne oraz na obszarze tym występują gatunki i siedliska priorytetowe, to decyzja o środowiskowych uwarunkowaniach zezwalająca na realizację przedsięwzięcia może być udzielona tylko i wyłącznie na nadrzędny interes publiczny, polegający na:

- ochronie zdrowia i życia ludzi, lub
- zapewnieniu bezpieczeństwa powszechnego, lub
- uzyskaniu korzystnych następstw o pierwszorzędym znaczeniu dla środowiska przyrodniczego, lub
- jeśli przed wydaniem zezwolenia Komisja Europejska wyrazi swoją opinię na temat projektowanego przedsięwzięcia w kontekście innego niż w punktach a-c nadrzędnego interesu publicznego.

Gdy na obszarze Natura 2000 (lub w jego sąsiedztwie), na którym znajdują się gatunki lub/i siedliska priorytetowe konieczna jest realizacja przedsięwzięcia o nadrzędnym interesie publicznym, to w pierwszej kolejności należy przeanalizować możliwość wystąpienia oddziaływań na te specyficzne gatunki i/lub siedliska. Jeśli nie prognozuje się znaczących oddziaływań na konkretne gatunki i siedliska – nie powinno być przeszkód w uzyskaniu pozytywnej decyzji.

Podczas dokumentowania badań konieczne jest:

- dokładne wskazanie miejsc występowania najwartościowszych elementów przyrody wchodzących w skład danego obszaru Natura 2000,
- przedstawienie rzetelnych analiz o istotnych zagrożeniach, które niesie dla tych elementów przyrodniczych realizacja przedsięwzięcia,

- przedstawienie sposobów wiodących do eliminacji lub minimalizacji zidentyfikowanych zagrożeń.

Warto wiedzieć:

Najłatwiej o takie uzasadnienie dla inwestycji liniowych, jak np. drogi, linie kolejowe czy linie energetyczne. W praktyce inwestycje komercyjne, które nie realizują celów publicznych, nie będą spełniały wymagań nadrzędnego interesu publicznego, dla takich inwestycji nie przewiduje się możliwości ich wdrażania w sytuacji znacznego wpływu na gatunki i/lub siedliska będące podstawą utworzenia danego obszaru Natura 2000.

1.3.3 Kompensacja przyrodnicza

Działania kompensujące mają zapewnić ochronę ogólnej spójności obszaru wchodzącego w skład sieci Natura 2000. Obszar ten nie powinien zatem być nieodwracalnie dotknięty przez planowaną inwestycję, a działania kompensujące należy wykonać wyprzedzająco.

Kompensacja przyrodnicza powinna zapewnić spójność i właściwe funkcjonowanie sieci obszarów Natura 2000. Termin spójność obszaru Natura 2000 generalnie oznacza spójność struktury ekologicznej i funkcji w obrębie całego obszaru Natura 2000. Chodzi więc o zachowanie równowagi przyrodniczej jak największej naturalnej odporności na zmiany i zdolności do regeneracji.

Kompensacja przyrodnicza powinna korespondować z zakładanymi stratami, a ponadto należy bezwzględnie wykazać jej zasadność oraz skuteczność mając na względzie spójność danego obszaru. Kompensacja przyrodnicza powinna być wykonana przed dokonaniem nieodwracalnych zmian na obszarze Natura 2000, które wynikają z realizacji przedsięwzięcia. Komisja Europejska powinna być poinformowana o podjętych działaniach kompensacyjnych.

Warto wiedzieć:

Sadzenie drzew, nawet na dużych obszarach nie może być samo w sobie uznane za wystarczającą kompensację zniszczenia posiadającego specyficzny charakter siedliska leśnego. Podobnie, kompensacją nie może być uznanie już istniejącego a położonego w pobliżu obszaru, który powinien być już sklasyfikowany przez państwo członkowskie jako obszar Natura 2000. Można jednakże przyjąć za kompensację konkretne prace mające na celu poprawę biologicznej wartości pewnego obszaru, np. w celu zwiększenia ilości pożywienia dla zwierząt dziko żyjących w stosunku do strat, jakie powstaną na obszarze naturalnym w wyniku realizacji przedsięwzięcia.

Działania kompensujące mogą również obejmować odbudowę siedliska na nowym lub powiększonym obszarze, który będzie włączony do sieci Natura 2000 lub też poprawę siedliska na innym obszarze tej sieci. Konieczne jest zachowanie proporcji działań kompensacyjnych do strat poniesionych w wyniku realizacji przedsięwzięcia.

Warto wiedzieć:

Znanym zagranicznym przykładem kompensacji są działania towarzyszące rozbudowie portu w Rotterdamie. Mimo znacznej i negatywnej ingerencji w obszary Natura 2000 inwestycja ta uzyskała pozytywną opinię Komisji Europejskiej właśnie dzięki zaproponowanym

kompensacjom. W zamian za utratę 19,5 ha szarych wydm (priorytetowy typ siedliska) inwestor zobowiązał się utworzyć wzdłuż wybrzeża sześciokilometrowy pas wydm o łącznej powierzchni 100 ha. Równocześnie za utracone siedliska chronionego storczyka (Lipiennika Loesela) zaplanowano w obrębie nowego pasa wydm odtworzenie wilgotnych zagłębień międzywydmowych. Jako kompensację za utratę chronionego odcinka wybrzeża (piaszczyste brzegi morza – siedlisko chronione) zaproponowano utworzenie w północnej części Voordelty rezerwatu morskiego o dziesięciokrotnie większej powierzchni.